

Merkittävä lähde

Pekka Matilainen

Diogenes Laertios: Merkittävien filosofien elämät ja opit. Suomentanut sekä esittelyn ja selitykset kirjoittanut Marke Ahonen. Summa 2002.

Yksi ihmiskunnan kummallisimpia keksintöjä on filosofia, asioiden ja ilmiöiden sekä oikeanlaisen elämäntyylin pohdiskelu. Tämän katsotaan saaneen alkunsa Kreikassa noin 2700 vuotta sitten. Tapana on sanoa, että kreikkalaiset sysäsivät jumalat jalustaltaan ja alkoivat hakea selityksiä maailman menoon järjen avulla. Mistä tai keneltä kreikkalaiset saivat vaikutteita ei ole tiedossa, lähteitä ei ole säilynyt. Kovin kattavasti niitä ei ole säilynyt antiikin Kreikastakaan, Platon ja Aristoteles tunnetaan, muut filosofit enemmän tai vähemmän hatarasti. Siitäkin vähästä saamme etupäässä kiittää 200-luvulla jKr. eläneen Diogenes Laertioksen teosta *Merkittävien filosofien elämät ja opit*, joka nyt on suomennettu.

Kuka ja millainen on filosofi?

Maallikoiden keskuudessa on vakiintunut käsitys, että filosofit ovat rutikuivaa ja tosikkomaista seurakuntaa. Diogenes Laertioksen teos osoittaa, että filosofia voi olla myös hauskaa. Antiikin filosofit tunnetaan yleensä vain teostensa kautta, Diogeneen teos kertoo heistä jotain myös ihmisinä.

Kirjassa esitellään 82 filosofiaa, ja se kattaa noin 500 vuoden ajanjakson 700-luvulta eKr. hellenistiseen aikaan. Roomalaisia filosofeja ei ole mukana.

Kirjan sivuilta piirtyy kuva, jonka mukaan filosofi on kypsään ikään ehtinyt mieshenkilö. Mukaan mahtuu vain yksi nainen, kynnikkofilosofi Hipparkhia, tenavatähtiä joukossa ei ole lainkaan. Tyypillistä filosofille on elää huomattavan korkeaan ikään, mikä herättää epäilyjä, viimeistään siinä vaiheessa kun saamme tietää, että kreetalainen Epimenides eli 299 vuotta, toisaalta yllättävän moni teki itsemurhan. Filosofi on lähtöisin paremmista piireistä, mikä suo tilaisuuden joutilaaseen lorvailuun, ja taustana on kaupunkiyhteisö, paitsi Herakleitoksella, joka ainakin yhteen aikaan oli erakko, mutta se koitui hänelle kohtalokkaaksi, kuten Diogenes meille kertoo. Sopiva paikka mietiskelyyn oli puutarha, ja sellainen filosofikouluilla yleensä olikin. Vaikka naistähtiä ei filosofien riveissä juuri ole, naisia oli mukana pythagoralaisissa liikkeissä, samoin Platonin ja Epikuroksen kouluissa. Naisten mukanaolo oli yksi syy, miksi Epikurosta aikanaan paheksuttiin.

Filosofin ongelmanasettelu oli suunnilleen samaa kuin nykyään paitsi että siihen lisäksi kuului keskeisesti hyvän elämän pohdiskelu ja pyrkiminen toteuttamaan sitä myös käytännössä. Siksi filosofeja ihailtiin: he olivat hyviä ihmisiä, ja hyviä myös yhteisön kannalta.

Itse kirjan kirjoittajasta ei paljon tiedetä. Yleensä Diogenes Laertios sijoitetaan myöhäisantiikkiin 200-luvun alkupuolelle. Siinä kaikki. Sen enempää emme saa hänestä irti. Filosofi hän ei kaikesta päätellen ollut, jonkinlainen innokas harrastaja korkeintaan, itsenäistä otetta hänen

kirjastaan on turha hakea. Sitäkin on tosin yritetty. Joidenkin mielestä hän on melkoinen tompeli, joka ei aina ymmärrä lukemaansa ja jota turha kriittisyys ei vaivaa. Tutkijapiireissä Diogeneen kirjalla on perinteisesti ollut vähän huono maine, joka viime vuosina tosin on ollut voimakkaan rehabilitoinnin kohteena. Ainakin kaikki hänen mainitsemansa filosofit ovat tiettävästi historiallisia henkilöitä, annetut ajoitukset vähintään yhtä hyviä arvauksia kuin uusimpien hakuteosten antamat vuosiluvut ja kaikki myöntävät teoksen yhdeksi antiikin filosofian keskeisimmäksi alkuperäislähteeksi. Diogeneella oli käytettävissään myöhemmin kadonneita lähteitä, ja ilman häntä tietomme antiikin filosofiasta olisivat paljon हुterammat.

Asiaa ja anekdootteja

Teos jakaantuu kymmeneen kirjaan, joista tosin seitsemännen kirjan loppu puuttuu. Kymmenennen kirjan liitteessä Diogenes siteeraa Epikuroksen kirjeitä, ja se on teoksen ehkä arvokkainta antia. Filosofien elämäkerrat ovat vaihtelevan mittaisia ja saman peruskaavan mukaan kirjoitettuja. Jotkut elämäkerrat, kuten Herakleitoksen, ovat puhtaita karikatyyrejä. Diogenes käyttää huolettomasti hyvin erilaista materiaalia, kaskuja, tarinoita, erilaisia faktatietoja ja teosluetteluita. Hän höyystää tekstiä mielellään itse sepittämillään surkeilla runonpätkillä.

Näyttäisi siltä, ettei Diogenes Laertios ole juurikaan tuntenut kuvaamiensa filosofien tuotantoa. Hän lainaa sieltä täältä, ilmeisesti ilman omaa sormenjälkeä, ja lopputulos on pakostakin hajanainen ja kirjava. Laajoja alkuperäistekstejä sisältyy vain kymmenenteen kirjaan, muuten Diogenes on kerännyt tietonsa toisen käden lähteistä. Lähdeluettelot ovat masentavia, paljon puhuvia muistutuksia siitä, mitä kaikkea meiltä puuttuu: suurin osa niistä on kadonnut.

Kirja vilisee anekdootteja, joihin historiallisena todistusaineistona ei pidä suhtautua liian vakavasti. Diogenes noudattaa jo Herodotokselta tuttua kaavaa: "en tiedä onko juttu tosi, mutta koska se on hyvä, kerron sen kumminkin". Sama kasku saatetaan liittää useampaankin filosofiin, usein ne ovat liian nokkelia ollakseen tosia ja moniin sisältyy selvä moraalinen tai opettava aspekti.

Kaskuja sisältyy runsaasti varsinkin kyynikkoja, sen ajan vaihtoehtoihmisiä esittelevään kuudenteen kirjaan. Yleisesti tunnettuja ovat Diogeneen kaiman, kyynikkoliikkeen varsinaisen perustajan Diogenes Sinopelaisen tokaisut ja oudot elämäntavat viiniruukussa asumisneen ja muine systeemin vastustamisineen. Suurta huomiota ja ihailua herätti aikanaan myös Hipparkhia hylätessään täysin naisen perinteisen ja luonnollisena pidetyn roolin. Diogenes esittelee hänet voimakastahtoisena naisena, joka valitsee itse miehensä ja elämäntapansa ympäristön mielipiteistä piittaamatta. Hipparkhian kerrotaan eläneen "koiraparina" eli avoliitossa kyynikkofilosofi Krateen kanssa ja harjoittaneen tämän kanssa julkisesti sukupuoliyhdyntää. Tämä kohta tekstissä tosin on tulkinnanvarainen.

Onnistunut suomennos

Teoksen nuori kääntäjä Marke Ahonen on selvinnyt suurtyöstään kaikella kunnialla. Käännöksen lisäksi mukana on suomentajan laatima esittely ja perusteellinen selitysosasto. Ahonen saikin tunnustuksena J.A. Hollon kääntäjäpalkinnon.

Diogenes Laertioksen kirja on sekä helppo että vaikea kääntää materiaalin vaihdellessa kevyistä kaskuista metafysiikkaan. Vaikeuksia on lisännyt vielä se, että tekstit ovat usein epäselviä ja tulkinnanvaraisia. Molemmat tärkeimmät ja uusimmat editiot (H. Long, Oxford 1964, M. Marcovich, Teubner 1999), joita käännöstyössä pääasiallisesti on käytetty, poikkeavat monin kohdin toisistaan. Ediittorit ovat varsin rohkeasti lähteneet tekstejä peukaloimaan ja tulkitsemaan ja saaneet kumpikin paljon haukkuja osakseen.

Ahonen kääntää varsinkin kaskuilupuolen vapaasti ja usein raisuimman eli "myyvimmän" tulkinnan mukaan. Hän on joutunut tekemään pioneerityötä, kun kirjassa on termejä, joihin ei ole ollut suomenkielistä vastinetta ja jotka kääntäjän on pitänyt keksiä. Osa on onnistuneita ja nokkelia, joidenkin kohdalle jäi vielä paranneltavaa.

Kirjoittaja on filosofian maisteri klassillisessa filologiassa.